٢. هۆی وەرگێڕانی ئەم کتێبە:

ئەو بابەتانەی لەم پێشەکییە کورتەدا ئاماژەمان بۆ کرد کەمتر لەم کتێبەی بەردەستدا باسیان لێوە کراوە. ئەم کتێبە لەڕاستیدا بەمەبەستی ئاشناکردنی خوێنەری کورد بە شێوەی لۆژیک و بەڵگاندن و شێوازی نووسینی باختین وەرگێڕدراوەتەوە. لەلایەکی تریشەوە، لە بەشی یەکەمی ئەم کتێبەدا خوێنەر رووبەڕووی کۆمەڵێ وتاری ناسراوی هەندێ رەخنەگر و تیۆریداڕێژی سەدەی بیستەم دەبێتەوە (وەک تۆدۆرۆف، یاکوبسن، گۆڵدمەن و...) کە لە سەر باختین و ئەندێشە وکاریگەرێتی و بەرهەمەکانی نووسراون. ئەم کتێبە لە زمانی فارسییەوە کراوە بەکوردی و هەڵبژاردن و وەرگێڕانی بابەتەکان بۆ سەر زمانی فارسی لە لایەن بیرمەند و وەرگێڕی ئازاو ناسراوی کۆچکردوو، محەمەد جەعفەر پوویەندە، بە ئەنجام گەیشتووە و ئێمە دوو بەشی کۆتایی ئەم بەرهەمەمان، کە تێکڕا شەش لاپەڕە بوو، بەپێویست نەزانی وەربگێڕینەوە سەر کوردی.

ئەگەرچی باشتر وایە کتێبێکی لەم چەشنە لە زمانی یەکەمەوە وەربگێڕدرێتەوەو ئێمەش زیاتر لە زمانی یەکەمەوە بابەت ئەکەینە کوردی، بەڵام لە وەرگێڕانی ئەم کتێبەدا دوو مەبەستی سەرەکیمان هەبوو. یەکەم ئەوەی کە بەشی یەکەمی ئەم کتێبە لە کۆمەڵێ وتاری بەنێوبانگی چەند تیۆریداڕێژێکی گەورەی سەدەی بیستەم پێکهاتووە کە لەسەر باختین نووسیویانە و هەر کامەیان لە بەرهەمێکی جیاوازدا چاپکراون و لێرەدا لە دووتۆی یەک کتێبدا رووبەڕووی هەموویان دەبینەوە. دووهەم ئەوەی کە گواستنەوەی هەندێ شێوازی تایبەتی زمانی فارسی - چ لەڕووی بنەمای رستەکان و چ لەڕووی جۆری وشەکانەوە - بۆ سەر زمانی کوردی بە ئەرکێکی پێویست دەزانم.

هەرچەند ئەزموونی نەک درێژی وەرگێڕانی من ئەوەی بۆ دەرخستووم کە لە زۆربەی کاتەکاندا وەرگێڕی کورد دەتوانێ زاراوە بیانییەکان لە زمانی یەکەمەوە ئاسانتر و رەسەنتر بۆ سەر کوردی وەربگێڕێتەوە، بەڵام پێم وایە گواستنەوەی هەندێ شێوازی دەقی فارسی-چ لە نووسین یان دەقی وەرگێڕدراو-بۆ زمانی کوردی دەتوانێ دەورێکی سوودبەخش بگێڕێ.

٣. بەراوردکارییەکی خێرای زمانی فارسی و کوردی
لە رووی ئاستی گەشەسەندنەوە:

گەرچی زمانی فارسی و کوردی هەردووکیان لە یەک بنەماڵەی زمانەوانیدان، بەڵام حاشاهەڵنەگرە کە زمانی فارسی چ لە باری میراتی کلاسیکی پەخشانی ئەدەبی و هونەری‌و فیکرییەوە و چ لەڕووی شێوازە جیاجیا زانستی و مەعریفییەکانەوە وبەتایبەت ئەو دەقە زانستی و مەعریفییە نووسراوو وەرگێڕدراوانەی سەدەی بیستەمەوە گەلەک زیاتر لە زمانی کوردی گەشەی کردووە و، ئاستی ئەم گەشەکردنەی زمانی فارسیش، بەتایبەت لە رووی وەرگێڕانی دەقە تیۆریکەکانەوە، بەشێوەیەکە کە زۆرجار بەراوردکردنی ئەم دوو زمانە پێکەوە کارێکی بێ کەڵکە.

بەراوردکردنێکی خێرای دەقە فەلسەفی‌و تیۆریکەکانی سەرەتاو ناوەڕاست‌وکۆتایی سەدەی بیستەم لە کتێبخانەی فارسیدا ئەو راستییەمان بۆ دەخاتە بەرچاو کە زمانی فارسی لە سەدەی بیستەمدا بە شێوەیەکی دیارو تەنانەت سەیرو سەمەرە گۆرانکاریی بە سەردا هاتووە. بۆ نموونە، بە سەرنجدان لە زمانی بەکارهێنراو لە وەرگێرانەکانی محەمەد عەلی فرووغی لە بەرهەمەکانی دیکارت لە

سەرەتای سەدەی بیستەم و وەرگێڕانەکانی حەمید عەنایەت لە هێگل لە ناوەڕاستی سەدە و وەرگێڕانەکانی حسێن بەشیریە لە توماس هابز و عەبدولکەریم رەشیدیان لە کانت و داریووش ئاشووری لە نیچە و موراد فەرهادپوور لە ئادۆرنۆ و حسێن پایەندە لە تیوریی ئەدەبی و زۆر وەرگێڕی‌تر لە کۆتایی هەمان سەدە- لە رووی جۆری وشەکان، بنەمای رستەکان، ژمارەی زاراوە نوێ‌ولاتینییەکان یان زاراوە کۆن‌وعەرەبییەکان و هەروەها کورتی‌ودرێژیی لارستەکان، شوێنی ئاوەڵکردارەکان، هێنان یان لابردنی ئاوەڵناوەکان و تەنانەت رەچاوکردن یان نەکردنی خاڵبەندی‌و پەرەگرافبەندی- ئەوەمان بۆ دەردەکەوێ کە ئەو وەرگێڕە ئاماژەبۆکراوانە توانیویانە تا رادەیەکی زۆر بەرچاو زمانی فارسی بە تایبەت لە رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ دەقە فەلسەفی‌وتیوریکەکانی رۆژئاوادا بخەملێنن و دەوری سەرەکی بگێڕن لە بەرەوپێشبردنی زمانی فارسی و ئامادەکردنی ئەو زمانە بۆ بەکارهێنان و لەخۆگرتن و پەرپێدان و داهێنانی ئەندێشەو بیرو بیرۆکەی فیکری‌ورەخنەیی‌و تیوریک.

پرسی پێشڤەچوون‌و گەشەسەندنی زمان(development of (language یەکێکە لە بابەتە گرنگەکانی گوتاری ئاکادیمیکی هاوچەرخ. دەوری چارەنووسسازی زمان بە گشتی و کاریگەریی زمانناسیی پاش‌سوسووری لە بەشە جیاجیاکانی زانستە مرۆییەکان و سەرهەڵدانی ئەو لقوپۆپە زۆرەی زمانناسیی هاوچەرخ لە لایەکەوەو، تایبەتمەندییە جەوهەری‌وشێوەییەکان و سیمای هەنووکەیی زمانی کوردی لە لایەکی ترەوە ناچارمان دەکەن زیاترو وردتر لە جاران سەرنج بدەینە پرسی گەشەسەندنی زمانی کوردی. هەروەهاش، ئەو گۆڕانکارییانەی لە سەرەتای سەدەی بیستەمەوەو بە هۆی سەرهەڵدانی

رۆژنامەوانیی کوردییەوە بەسەریدا هاتووە تا دەگاتە زمانی نوێی شیعری گۆران و زمانی چیرۆکنووسیی نیوسەدەی رابردوو و زمانی دەقە نووسراوەو وەرگێردراوەکانی لێکۆڵینەوە جیاجیاکان و بەم دواییانەش زمانی بەکارهێنراو لە چەتی ئینتێرنێتی یان پەیامی مۆبایل‌وسەرشاشەی تیلیڤزیۆنەکان دەلالەت لە جۆرێ گۆڕانکاری لە زمانی کوردیدا دەکەن. هەندێ لەم زمانانە و زۆرێک زمانی‌تری بەکارهێنراو لە بەستێنە جیاجیاکاندا زۆربەی کاتەکان رووبەڕووی جۆرێ سەرسامی، درەنگ تێگەیشتن، چەوت تێگەیشتن یان هەر تێنەگەیشتن، یان هەستکردن بە دیاردەیەکی تازەمان دەکەنەوە. جیا لەمەش، دابڕانی زمانی نووسەران لە یەکتر و بەدیهاتنی جۆرێ پاشاگەردانی لە شێوەی بەکارهێنانی زاراوەکان لە نووسیندا و، ساکارکردنەوەی بابەتەکان، کورتکردنەوەی رستەکان، لابردنی ئاوەڵکردارو پشتگوێ‌خستنی ئاوەڵناوەکان و رەچاو نەکردنی دەوری رێزمانیی پاشگرو پێشگرەکانی زمانی کوردی و بە گشتی وەفادارنەبوون بە شکڵ‌وشێوەی دەقەکان لە وەرگێڕانەکاندا بۆتە هۆی سڕینەوەی متمانە لە ژمارەیەکی زۆری نووسەرو وەرگێڕی کورد.

زمانی فارسی، لە لایەکی‌ترەوە، لە ماوەی سی چڵ ساڵی رابردوودا گەلەک پێشکەوتنی بە خۆیەوە بینیوە. چ شێوازی زمانی رۆژنامەکانی ئێستاو چ زمانی دەقە بەرهەمهاتووەکانی ئاقاری فیکر و تیوری و بەراوردیان لەگەڵ زمانی تەنانەت حەفتاکانی زایینیدا ئەو راستییەمان بۆ دەئەخەن کە زمانی فارسی لە ماوەی ئاماژەبۆکراودا بە شێوەیەگەلی ئۆرگانیک، یان دامەزراوەیی و تا رادەیەکیش یەکدەست گەشەی کردووە. بەڵام، ئەو گۆڕانکارییانەی زمانی کوردی، گەر وەکو گۆڕانکارییان لە قەڵەم بدەین، تا چ ئاستێک توانیویانە زمانی کوردی بۆ

رووبەڕووبوونەوە لەگەڵ بابەت و بارودۆخە جیاجیاکاندا ئامادە بکەن؟ ئاخۆ ئەو جیاوازیانەی نێوان شێوەی بەکارهێنانی زمانی فارسیی ئێستا و پێش سی ساڵ لە بەرهەمەکانی، بۆ نموونە، حەمید عەنایەت وعێزەتوڵا فووڵادوەند کە تەنانەت تا رادەیەکیش لە سەریەک بابەت کۆمەڵێ دەقیان وەرگێڕاوەتەوە سەر فارسی، لە نێوان زمانی کوردیی ئێستا و سی ساڵ لەمەوبەردا دەبیندرێ؟ ئایا ئێمە بۆ وەرگێڕانی دەقە ئارکەیک و کۆنەکان خاوەن چ زمانێکین؟ بە گشتی، بە چ شێوەیەک رووبەڕووی پرسی گەشەسەندنی زمانی کوردی بینەوە؟ حەز دەکەم ئەو خاڵەش وەبیر خوێنەر بهێنمەوە کە ئەم پرسیارانە پێوەندیی راستەوخۆیان بە کۆمەڵێ پرسیاری ترەوە هەیە کە لە ماوەی ئەم چەند ساڵەدا دەربارەی پێوەندیی نێوان کورد و مۆدێرنیتێ ئاراستەمان کردووە. یەکێ لە سەرچاوە سوودبەخشەکانی وڵامدانەوەی پرسیاری« زمانی کوردی لە باری گەشەسەندنەوە لە چ ئاستێکدایە؟» ئەگەڕێتەوە بۆ لێکۆڵینەوە لەم پرسیارە کە «پێوەندیی نێوان کورد و مۆدێرنیتێ لە چ ئاستێکدایە و بە چ شێوەیەکە؟» لێکۆڵینەوە لەم باسە بابەتی ئەم پێشەکییە کورتەی بەردەست نییەو بەجێئەهێڵین بۆ نووسینێکی تر؛ هەڵبەت وەکو ناساندنی سەرچاوە بۆ ئەم باسە، بە تایبەت دەربارەی چۆنیەتی بەدیارکەوتنی نیشانەکانی مۆدێرنیتێ لە نێو کوردان لە رووی سەرهەڵدانی چاپەمەنی و پەخشانەوە، سەرنجی خوێنەر بۆ بەشی چوارەمی کتێبی *از رمان تا ملت* رادەکێشم کە تێزی دوکتورای هاشم ئەحمەدزادەیە و بە ئینگلیسی نووسراوەو لە لایەن نووسەری ئەم دێڕانەوە کراوە بە فارسیو بەم زووانە چاپ دەکرێ.

٤. سووکە ئاوڕێک لەسەر وەرگێڕانی دەقی تیوریک بۆ کوردی:

ئەلف. بنەمای رستە و شێوازی دەق:

لەم کتێبەدا زۆرجار بە ئەنقەست هەوڵمداوە بنەمای رستەکان هەر بەهەمان شێوە وەربگێڕمەوە سەر کوردی. ئەمەش پێچەوانەی روانگەی زۆربەی وەرگێڕانی کوردە کەهێشتا پێیان وایە رستەکان پێویستە وەک رووبارەکانی کوردستان رەوان بن. رەوانبوونی رستەکان زیاتر لە دەقە مێژوویی و گێڕانەوەیی و رۆژنامەنووسانەکاندا رەوایە و لە دەقێکی تیوریک و فەلسەفی و سەر بەهەندێ رێبازی مەعریفەناسانەدا رستەکان نەک هەر رەوان نین، بەڵکو لە جەوهەردا زۆر وردەکارانە و هەندێ جاریش بەهۆی زاراوەکانەوە ئاڵۆز دەنوێنن و لێرەدا خوێندنەوەی چەند جارەکی رستەیەک بابەتێکی ئاساییە. بابەتی چۆنیەتی شێواز, بەتایبەت بنەمای رستەکان، ئەو بابەتە گرفتسازەی مەیدانی نووسینی کوردییە کە لەلایەکەوە زۆربەی نووسەرانی دەقە مێژوویی و گێڕانەوەیی و بەڵگەیی و رۆژنامەنووسانە و سیاسی و ئایدۆلۆژیکەکان پشت گوێ دەخەن و هەندێ جار بە ڕق و نفرین یاخود بە لاتاوو تیزوتوانجەوە رووبەڕووی دەبنەوەو، لەلایەکی تریشەوە، زۆربەی وەرگێڕانی ئەم جۆرە دەقە تیوریک و فەلسەفی و مەعریفیانە لەبەر هۆکاری جیاجیا نەیان توانیوە ئەرکی خۆیان بەشێوەیەکی جیدی و بەهەستیارییەوە بەجێ بهێنن و ئێمە پێشتر لە نووسینێکدا بە بەڵگەوە ئەوەمان خستۆتەروو کە زۆربەی نووسەران و وەرگێڕانی کوردی ئاقاری مەعریفە و فیکر خاوەنی هۆشیاریی زماننناسانە نین. یەکێک لە دەرئەنجامەکانی نەبوونی ئەم جۆرە هۆشیارییە ساکارکردنەوەی

شێوازی دەقە ئەسڵییەکانە. بە واتایەکی روونتر، وەرگێڕی کورد زۆربەی کات دەست دەکاتە ساکارکردنەوەی شێوازی ئەو دەقەی وەری دەگێڕێتەوە بۆ سەر کوردی، ئەمەش دیسانەوە پەرە بە زەینییەتی ساکارسازانەی ئێمە دەدات (ساکارکردنەوەو هەندێ کردەوەی‌تر بەشێکن لە تایبەتمەندییەکانی سەلەفیەت کە لە وتارێکی‌تردا پێناسەم کردووە).

زمانی کوردی لە باری چۆنیەتی بنەمای رستەکانەوە بە زمانێکی بازنەیی، واتە Periodic ، دادەنرێ. پێناسەی زمانە بازنەییەکان زۆر سادەیە و ئەو زمانانە دەگرێتەوە کە تێیاندا کرداری سەرەکیی رستەکە لە کۆتایی رستەکەدا دەردەکەوێ. لە زمانی بازنەییدا (واتە Periodic) رستەکان بەشێوەیەکی سروشتی و بەهۆی تێگەیشتن لەکۆی مانای رستەکە کورتن؛ هەر بۆیەش لە زمانێکی وەک زمانی کوردیدا ناکرێ و ناتوانرێ رستە لاوەکییەکان و دەستەواژەکان ولارستەکان بەشێوەی زمانە نابازنەییەکان (non-periodic) بەکاربهێنرێن. لە رستەیەکی زمانی کوردیدا زۆرجار بەئاستەم دەتوانرێ دوو یان سێ رستەی لاوەکی بەکاربهێنرێ و، ئەمەش ڕێوڕاست ئەو تایبەتمەندییەیە کە لە دەقە تیۆریکەکاندا هەیە. بەواتایەکی تر، بنەمای رستەکانی دەقێکی تیۆریک – بەهۆی سنووردارتر کردنەوە و تایبەتیکردنەوەی بابەتەکەوە لە چەندین رستە و لارستەی لاوەکی و ناوەکی پێکهاتووە. وەرگێڕانی ئەم جۆرە رستانەی دەقە تیۆریکەکانی زمانە رۆژئاواییەکان – کە زۆربەیان زمانی نابازنەیین – بۆ سەر زمانی کوردی کە زمانێکی بازنەییە کارێکی سەخت و دژوارە. هەر بۆیە هەندێ جار وەرگێڕی کورد ناچارە رستەکە بەسەر دوو یان سێ رستەی بچووکتردا دابەشبکات وئەگەرچی ئەمەش جۆرێکە لە دەست تێوەردان لە شێوازی رەسەنی

دەقەکە، بەڵام ئێمە هەندێ جار رەچاوکردنی ئەم بنەواشەیە بە رەوا دەزانین.

لەلایەکی ترەوە، بەلێشاو بەکارهێنانی ئاوەڵکردار بەتایبەت ئاوەڵکرداری تایبەت بە تایبەتیکردنەوەی مانای ئاوەڵناو تایبەتمەندیی سەرەکیی بنەمای رستەکانی دەقە تیۆریکەکان پێکدەهێنێ. ئەم خەسڵەتەی دەقی تیۆریکی زمانە رۆژئاواییەکان زۆر بەدەگمەن لە زمانی کوردیدا هەست پێدەکرێ. لە زمانی کوردیدا ئەگەر بمانەوێ مانایەکی تایبەتیتر لە رێگەی ئاوەڵکردارەوە ببەخشینە ئاوەڵناوەکان، ئەوا لەرێگەی لارستەیەکەوە ئەم کارە دەکەین. ئەگەر وەکو بنەمای رەسەنی دەقەکە ئەم کارە لەرێگەی کردارەوە ئەنجامبدەین، ئەوا نووسینەکەمان بەهۆی خەسڵەتی بازنەیی خۆیەوە مانایەکی ئاڵۆز دەبەخشێتە رستەکە کە زۆربەی کات ئەم مانایەش بەهۆی درێژیی رستەکەوە، لەبەر ئەوەی کە کرداری سەرەکیی رستە لە زمانی کوردیدا لە کۆتایی رستەکەدا دەنووسرێتەوە، رواڵەتێکی ئاڵۆز و فامنەکراو لە خۆ دەگرێ.

سەرەڕای ئەو تایبەتمەندییانەی زمانی کوردی، ئێمە دژی ساکارکردنەوەی شێوازی دەقە تیۆریکەکانین و، ساکار کردنەوەش ئەو رەوتەیە کە رۆژانە و لە بەرهەمە جیاجیاکاندا و لە گۆڤار و رۆژنامەکاندا رووبەڕووی دەبینەوە. ئێمە پێمان وایە شێوازی سادەی نووسین زەینییەتی خوێنەر بەشێوەیەکی ساکار دادەهێنێ و خەسڵەتی سادە ئەندێشەیی دەبەخشێتە ئەو زەینییەتە (هەڵبەت لێرەدا نامەوێ وەک تیۆدۆر ئادۆرنۆ زۆر رادیکاڵ رووبەڕووی ئەم پرسە ببمەوە و بڵێم شێوازی سادەی نووسینی دەقە فەلسەفی و تیۆریکەکان خوێنەر دەکا بە فاشیست). بەڵام با ئەوەش لە بیر نەکەین کە گەلەک هۆکاری

تری فەلسەفی لە پشت ڕەتکردنەوەی ڕستە کورت و حوکمە گشتییەکانەوەیە کە ئێرە جێگەی باسکردنیان نییە (باختین لە بەشێک لەم کتێبەی بەردەستدا بە بەڵگاندنەوە دژایەتی خۆی لەگەڵ ڕستەو حوکمە گشتییەکاندا دەربڕیوە).

بێ. وشەو زاراوەکان:

وەرگێڕانی دەقی تیۆرێک بۆ سەر زمانی کوردی نەک هەر لە باری بنەمای ڕستە و شێوازی دەقەوە بەڵکو لەڕووی چۆنیەتی وشەکان و زاراوەکانیەوە دیسانەوە یەکێکی تر لە کەڵکەڵە سەرەکییەکانی وەرگێڕی کورد لە ئاقاری مەعریفەناسی و تیۆریدا پێکدەهێنێ. دیسانەوەش ئەم بابەتە لەلایەن هەندێ نووسەر و وەرگێڕی دەقی مێژوویی ، بەڵگەیی، ڕۆژنامەنووسانە، سیاسی و ئایدۆلۆژیکەوە بۆتە بابەتی «حەرام»و ئەوەی کە هەر بەگرنگی نازانن و ئاوڕی لێنادەنەوە هەر هیچ، وەرگێڕی دەقە تیوریکەکەش سەرکوت دەکەن کە گوایە زمانی کوردیی تێکداوە وکۆمەڵێ وشە و زاراوەی ناحەز و ڕەق و تەق و بێ مانای هێناوەتە نێو زمانی کوردییەوە.

ئێمە پێشتر لە چەندین نووسیندا وهەروەهاش بەکورتی لە پێشەکیی *فەرهەنگی زاراوەی ئەدەبی*دا، چاپی دەزگای سەردەم، ئاماژەمان بۆ گرنگایەتی و بایەخی وشەرۆنان و زاراوەسازیی کردووە. لە ڕاستیدا ئەرکێکی وەها دەکەوێتە ئەستۆی کۆڕی زانیاری کورد، بەڵام ئێمە هەر هەمووومان ئاگامان لەوەیە کە ئەندامانی کۆڕ قەت خوێندنەوەی دەقە فەلسەفی وتیوریکەکانیان بەلاوە گرنگ نەبووە و هێشتا پێیان وایە زمان لە مەعریفە جیایە و، بۆ وان سوسوور هێشتا لە دایک نەبووە. ئەوان زمان تەنیا بۆ ڕێنووس و ڕێزمان و دەنگناسی و مێژوو

دادەبەزێنن و زیاتر هەوڵی نووسین و وەرگێڕانی دەقە ئەدەبییە کلاسیک و یاخود شێوازە ڕیالیستییەکان دەدەن. هەر بۆیەش نەک هەر لە کۆڕداو بەڵکو لە کتێبخانەی کوردیدا بەردەوام بەرهەمەکانی گۆرکی و بوزورگ عەلەوەی و ئەحمەد مەحموود و محەمەد قازی (زیاتر کتێبە مێژووییەکانی) وەردەگێڕدێنەوە سەر کوردی، بەڵام بەدەگمەن چاومان بە وەرگێڕانی بەرهەمێکی، بۆ نموونە، جۆیس، فاکنێر،گولشیری یان قوتابخانەی فرانکفۆرت دەکەوێ. دەستەی یەکەم ئەو بەرهەمە ئەدەبی و مێژووییانەن کە تێیاندا ڕستەکان کورتن و شێوازەکەش ڕیالیستییە و وەرگێڕ لەواندا پێویستی بەتەرخانکردنی کات و ئەندێشە بۆ چۆنیەتی وەرگێڕانی وشە نوێکان نییە. بەڵام لە دەستەی دووهەمدا چاومان بەو بەرهەمە ئەدەبی و فەلسەفییانە دەکەوێ کە تێیاندا بنەمای ڕستەکان ئاڵۆزە و شێوازەکەش سادە و ساکار نییە و وەرگێڕ لەواندا پێویستە کات و ئەندێشەی خۆی تەرخان بکات بۆ وشەرۆنان و زاراوەسازی، ئەویش بەشێوەیەک کە نەکەوێتە بەر ڕق و نفرین و گاڵتەی وەرگێڕانی دەستەی یەکەم.!

ڕەوتی وەرگێڕانی دەقە مێژوویی، بەڵگەیی، ڕۆژنامەنووسانە و ڕیالیستیکەکان بە سادەترین جۆری وەرگێڕان دادەنرێ و تێیدا وەرگێڕ زۆر بەدەگمەن ڕووبەڕووی گرفتێکی زمانناسانە دەبێتەوە. وەرگێڕانی دەقی مێژوویی سادەیە و زەحمەتێکی ئەوتۆی ناوێ. ئەگەرچی ئەم جۆرە وەرگێڕانە، واتە وەرگێڕانی دەقی مێژوویی، ڕۆژنامەنووسانە، بەسەرهات، سەربوردە، بەڵگەنامەوژیاننامە بۆ پەرەپێدانی زانیاریی گشتیو پڕکردنەوەی ئەرشیڤەکان یان هەر مەبەستێکیتر گەلەک سوودبەخشە، بەڵام نابێ لە بیرمان بچێتەوە کە ئەم جۆرە وەرگێڕانانە تا ڕادەیەکی زۆر لە خزمەتی بەرەوپێشچوونی زمانی کوردیدا نین.

ئەگەرچی وەرگێڕانی دەقە ریالیستییەکانیش تا رادەیەک هەر لەم خانەیەدان، بەڵام پێویستە ئەوەش بڵێین کە وەرگێڕانی راستەقینەی «لەحن»ی گوتەی کەسایەتییەکان لە بەرهەمە ریالیستییەکانیشدا دیسانەوە کۆمەڵێ گرفت رووبەڕووی وەرگێڕی کورد دەکاتەوە چونکە یەکێکی تر لە کەم وکوڕییەکانی زمانی ئەدەبیی کوردی برێتییە لە رەچاونەکردن و گرنگینەدان بەچۆنیەتی وەرگێڕانی «لەحن». بۆ نموونە، لەوانەیە لەحنی دەقێکی ئەدەبی، تەوساوی (Ironic) بێ کەچی خوێنەری کورد بەهۆی لاوازبوونی لەحنی تەوساوی لە دەقە کوردییەکاندا زۆر بەدەگمەن هەستی پێدەکات و زۆربەی کاتیش خوێنەری دەقێکی وەرگێڕدراوی ئەدەبی (زیاتر چیرۆکو رۆمان) قەت ئاگای لەوە نییە کە بەشێک لە وەسفەکانو دەربڕینەکانو گوتەکان رواڵەتێکی تەوساوییان هەیە نەک رواڵەتێکی حەقیقی وراستەقینە، کەچی خوێنەری کورد پرۆسەی خوێندنی چیرۆکەکە تەواو دەکاتو قەد ئاگاشی لەوە نییە کە لەحنی بەشێ لەو شتانەی خوێندوویەتیەوە تەساوی بووەو رەنگە نووسەرەکە بە گاڵتەوە کۆمەڵی شتی باسکردبێ و ئەم بە جیددی وەری گرتوون.

سەرەڕای ئەو وتانەی سەرەوە، من پێموایە زمانی کوردی لەسەرجەم قۆناغە جیاجیاکانی گەشەکردنی خۆیدا ئەوەندەی ئەم بیست ساڵەی رابردوو لە باری وشە و زاراوە و تەنانەت بنەماو شێوازەوە گەشەی بە خۆیەوە نەبینیوە. هەڵبەت لە ناوەڕاستی سەدەی بیستەمدا و لەسەر دەستی کۆمەڵێ نووسەر و وەرگێڕ گەلێک زاراوەی نوێ هێنرانە نێو زمانی کوردییەوە، بەڵام با دیسانەوەش لە بیرمان نەچێتەوە کە ئێمە مەبەستمان زاراوە ئاساییەکان نییە، بەڵکو مەبەستمان زاراوە تیوریک و مەعریفەناسانەکانە. بەداخەوەش لەم

رووەوە هێشتا کەموکوڕییەکان هەر زۆرن و بەو هیوایە رۆژێک لە رۆژان شێوازە جیاجیا زانستی و فەلسەفی و تیوریکەکان لە زمانی کوردیدا هێندە پاراو و رەوان ببنەوە کە نووسەرانی سەلەفیی دیسانەوە وەبیر شەپۆڵی رەوان و سادە و ساکاری رووبارەکانی کوردستان و شێوازی بەلاغیی دەقە کلاسیکەکان بخەنەوە.

ئەرکی ئێمە خەملاندنی زمانی کوردییە لەڕووی سەقامگیری وشە نوێکانەوە؛ ئەرکی ئێمە مسۆگەرکردنی تایبەتمەندییە جیاجیاکانی شێوازە جیاجیاکانە لە زمانی کوردیدا؛ ئەرکی ئێمە مەلەکردن نییە لە رووبارە رەواکانی سروشتی پاک و بێگەردی کوردستاندا، ئەرکی ئێمە خۆ دەربازکردنە لە دەریایەکی پڕ شەپۆلی ترسناک کە گەلێک تۆفان و زریانی تێدایە.

وشي بۆ ئێمە گرنگە. بە هەستیارییەوە بەکاری ئەهێنین. ئێمە، جۆیس گوتەنی، لە نێو وشەکاندا ژیان ئەبەینە سەر. بۆچوونی ئێمە بۆ دەوری وشە کاتێ گرنگتر ئەنوێنێ کە سەرنج بدەینە ئەو گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییانەی لەئارادان. بایەخی وشە کاتێ زیاتر دەرئەکەوێ کە باسی «گەشەسەندنی زمان» ئەکەین.

ئەگەرچی لە وەرگێڕاندا، جگە لە واشە، زۆر بابەتی تر وەکو بنەمای رستە و فۆرم و لەحن و شێواز و واتاناسی و ماناناسی دەوریان هەیە، بەڵام رووبەڕووبوونەوەی وشە وەکو یەکەمین پلەی وەرگێڕان دادەنرێ و لە راستیشدا گرنگترین پلەیە چونکە وەکو بنەڕەتێک بۆ دەستپێکردنی وەرگێڕان وایە. ئەم بنەڕەتە لە وەرگێڕانی دەقی تیوریک و فیکری بۆ سەر زمانی کوردی لە گۆڕێدا نییە چونکە هەر زاراوەیەو بە چەشنێک لە دەقە جیاجیاکاندا وەرگێڕدراوەتەوە. ئەم جۆرە پشتگوێ خستنەی زاراوەکان و خۆگێلکردن لە وەرگێڕانیان یان بە هەڵە بە

کارهێنانیان لە راستیدا پشتگوێ خستنی گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکانە. ئەم تاقمە نووسەر و وەرگێڕانە، هەر وەک لە وتارێکی‌تردا وتوومە، خاوەنی هۆشیارێی زماننناسانە نین. ئەم جۆرە نووسەر و وەرگێڕانە نەک هەر دەوریان لە پێشکەوتنی زمانی کوردیدا نەبینیوە، بەڵکو هەر بیریشیان لێ نەکردۆتەوە و سەیر لەوەدایە کە بۆخۆشیان دەوری سەرەکییان لە شێواندنی دۆخەکەدا گێڕاوە.

پێم وایە باشترین وتراو دەربارەی گرنگایەتی وشەکان و دەوریان لە گۆڕانکارییەکاندا بەتایبەت لەم هەلومەرجەی ئێستای کۆمەڵگای کوردیدا ئەو بەشەی گوتەکانی باختینە کە هەر لەم کتێبەی بەردەست قۆزتوومەتەوە:

> وشەکان بە تانوپۆی ئایدیۆلۆژیکەوە چێنراون کە هاوکات تانوپۆی سەرجەم پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان لە هەموو بەستێنە جیاجیاکاندا پێکدەهێنن. کەواتە ئاشکرایە وشە هەستپێکراوترین نیشانەی سەرجەم گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکانە، تەنانەت ئەو گۆڕانکارییانەش کە تازە خەریکی پەرەسەندن، ئەو گۆڕانکارییانەی کە هێشتا بەتەواوی بیچمیان نەگرتووە و هێشتا ڕێگەی سیستەمە ئایدیۆلۆژیک و بنەمادار و پێکهاتەمەند و تەواو بیچمگرتووەکانیان بەتەواوی هەموار نەکردووە. وشە لێرەدا رووبەرێک پێکدەهێنێ کە شوێنگەی کۆبوونەوەی چەندایەتی و هێمنی ئەو گۆڕانکارییانەیە کە هێشتا نە دەرفەتی وەدەستهێنانی چۆنایەتییەکی ئایدیۆلۆژیکی تازەیان هەیە, نەک دەرفەتی بنیاتنانی شێوەیەکی ئایدیۆلۆژیکی تازە و کامڵ. وشە دەتوانێ بچووکترین و ناهێمنترین قۆناغەکانی تێپەڕین لە گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکان تۆماربکات.

لە کۆتاییدا بەپێویستی دەزانم کە سوپاسی خۆم ئاراستەی نووسەرو وەرگێڕی بەتوانا، مەنسوور تەیفووری، بکەم کە هاندەرم بوو لە چاپکردنی ئەم کتێبەدا چونکە وەک لە دەستپێکی ئەم پێشەکییەدا ئاماژەم بۆ کرد، وەرگێڕانی ئەم کتێبە چەندین ساڵ لەمەوبەر تەواوبوو و، ئەرکی ئامادەکردنی بۆ چاپ لە ئەستۆی ئەم هاوڕێیەدا دابوو.

هەروەهاش، هیوادارم کتێبخانەی کوردی بەم زووانە وەرگێڕانی چەندین بەرهەمی میخاییل باختین بەخۆیەوە ببینێ.

بەختیار سەجادی

سنە، زستانی ١٣٨٤ی هەتاوی- ٢٠٠٦ی زایینی